

Radiopirater och sömniga européer

av KIMMO ERIKSSON

Den amerikanska skeptikerorganisationen CSICOP (uttalas "ksaj-kopp") har sitt högkvarter i Amherst, som är en del av storstadsregionen Buffalo i staten New York.

Förra året invigdes den nya byggnaden Center for Inquiry som ligger mycket nära Buffalos universitet. Byggnaden ägs och disponeras gemensamt av CODESH, som är USA:s humanistorganisation. Föreningarna står värderingsmässigt nära varandra och de har samma ordförande: Paul Kurtz, som är pensionerad professor i filosofi.

CSICOP fyller tjugo år under 1996 och firade detta med att anordna the first World Skeptics Congress på Buffalos universitet i mitten av juni.

Kongressen var verkligen jättestor. Enligt Paul Kurtz var vi totalt över ett tusen deltagare. Jag var där som ensam svensk, eftersom Rune Lindkvist tyvärr fick förhinder. Massor av länder var representerade på kongressen. Men det var ofta bara enstaka personer från varje land, så amerikanerna var helt dominerande, både bland talare och publik.

Hur ser då en typisk skeptiker ut? Jo, det är en vit man i sextioårsåldern med universitetsbakgrund. Särskilt tydlig var denna tendens i urvalet av talare: den första dagens tio talare var allihop vita män. Det förhållandet tyckte jag själv var anmärkningsvärt men det gavs ingen officiell kommentar.

Det närmaste man kom frågan om kvinnors skepticism var en saftig vidräkning med universitetsfeminismen av Susan Haack i andra dagens paneldebatt om "The growth of anti-science". Och avsaknaden av färgade amerikaner i detta forum

var nog inte större än på amerikanska universitet i allmänhet och ansågs möjligen därför vara normal.

Välkommandet

Buffalo ligger bara tjugo minuters taxiresa från Niagarafallen, så innan konferensen började hann jag precis göra mitt obligatoriska turistbesök. Niagarafallen är mäktiga men lite av upplevelsen förtas av att det slår upp så mycket vattensprej att man inte riktigt ser fallets botten. Min fördom om att detta skulle vara det traditionella smekmånadsstället punkterades. Nog var det gott om folk, men det var i huvudsak japanska gruppturnister!

Kongressen inleddes med välkomsttal av fyra personer. Exempelvis var universitetets vice-rektor där för att framföra rektorns välkomsthälsningar, och han ursäktade rektorns frånvaro med att "the president is at his monthly session with his astrologer..." Redaktören för *Skeptical Inquirer*, Ken Frazier, höll också ett trevligt anförande där han gav fyra anmaningar till skeptikerrörelsen:

— Var inkluderande (och inte exkluderande).

— Var positiva och ägna er inte åt "debunking", dvs avslöjande av pseudovetenskap. Detta var ett återkommande tema i många tal, men likafullt var det "debunkarna" som var populärast hos publiken.

— Håll vetenskapens fana högt, men uppskatta också konst, kultur och humaniora.

— Var glada och humoristiska!

Särskilt hans sista råd stämde nog publiken helhjärtat in i. Mindre än hälften av föredragen hölls på ett humoristiskt sätt men nog var det dem vi mindes och uppskattade mest. Speciellt underhållande var matematikern John Allen Paulos och britten Richard Wiseman, och jag tänker återkomma till deras insatser senare.

Sedan förenades kultur och vetenskap på det mest utsökta sätt när Buffalos filharmoniska orkester framförde Gustav Holsts "Planeterna" (satserna Mars, Uranus, Merkurius och Jupiter) medan det på filmduken visades hisnande kameraåkning över dessa planeters ytor och månar genom datoranimationer som bygger på data från Voyagersonderna.

Schemat

Kongressen höll på i tre fullmatade dagar. Som exempel på hur fullmatade de var tänker jag beskriva lördagens dagsschema.

Dagen inleddes med tre timmars paneldebatt om parapsykologins ställning idag. Därefter bussades vi med gula skolbussar (med för höga ryggsöd och för lite benutrymme — en uppskattad nostalgitripp för amerikanerna) till Center for Inquiry där det var lunch i det fria och tal av James Randi som introducerade John Maddox, f d redaktör för *Nature*. John Maddox höll ett anförande om big bang och livets ursprung och behovet av att hävda vetenskapens ståndpunkter i dessa frågor.

Efter lunch var det två omgångar med tre parallella sessioner i olika ämnen, vardera på en och en halv timme. Där valde jag att gå på föredragen om alternativ medicin och om undervisning i critical thinking. (Vi borde kunna ge liknande kurser på högskolor i Sverige!) Slutligen bussades vi till ett flott hotell för bankett med evighets-

lång prisutdelning till förtjänta skeptiker och underhållning till sena timmen av en av pristagarna: Steve Allen, amatörskeptiker men proffskomiker.

Radioincidenten

Den allra första paneldebatten hade temat "the role of media in misinforming the public". Fem herrar höll var sitt halvtimmeföredrag och sedan var det tid för en knapp halvtimmes frågestund. Som tredje man ut talade den italienska teveprogrammakaren Piero Angela om sina erfarenheter av att göra tittarintervjuer före och efter program som skeptiskt behandlar övernaturligheter. När det exempelvis var dags för ett inslag om filippinska helare svarade 17 % före programmet att de inte trodde på dem. Direkt efter programmet var det glädjande nog hela 53 % som sade sig inte tro på filippinska helare, men två månader senare hade detta antal minskat något till 46 %.

När herr Angela är mitt uppe i ett resonemang om genomslagskraften hos vetenskapsjournalistik hörs det plötsligt en konstig röst i högtalarna, som om man råkat fånga upp polisradion. Alla på scenen ser förbryllade ut. Efter någon sekund blir rösten tydligare och säger:

— Hello! This is Dean Edell from the radio show ****. I and my listeners would like to get an answer to the question: What is the role of media in misinforming the public?

Uppenbarligen är ingen i panelen förberedd på radiomannens inlägg i debatten. Piero Angela står i talarstolen och ser olycklig ut. Sessionens ordförande griper resolut mikrofonen och säger:

— This is Milton Rosenberg,

and I am chairing this session. I will pass your question on to professor George Gerbner.

Och George Gerbner, som redan har hunnit hålla ett ganska trist anförande, svarar surt:

— We are in the middle of a very interesting discussion here with real people in the audience, and I am going to ask our current speaker Piero Angela to continue.

Dean Edell snopnar hörbart och lägger på.

Bredvid mig i publiken under denna incident råkade James Randi sitta. Han svor över det försuttna tillfället att nå ut till den stora publiken. Radiohoppet borde nämligen inte ha varit så förvånande, för i programmet stod Dean Edells namn med på talarlistan! En stund senare kom Paul Kurtz in och avbröt debatten med ett meddelande: han hade ringt upp Dean Edells radioprogram — som med sina miljoner lyssnare har störst publik i hela USA näst Rush Limbaughs pratshow — och bett om ursäkt och själv talat i fem minuter. När frågestunden slutligen började kom den första frågan från skribenten Robert Sheaffer, *Skeptical Inquirer*, som aggressivt undrade om det inte var "torrbollar som ni i panelen som var det största hindret för upplysning av allmänheten". En uppfriskande incident som satte fingret på frågan om huruvida skeptikerrörelsen i första hand ska verka inåt eller utåt.

John Allen Paulos — en rolig matematiker

Roligast under denna paneldebatt var John Allen Paulos som är matematiker vid Temple University. Han har skrivit flera lättsamma böcker om betydelsen av matematik i var-

dagslivet, bl a *Innumeracy* och *A mathematician reads the newspaper*. Hans poäng var att oförmågan att förstå statistik var en av de största källorna till desinformation i medierna, och han illustrerade det med många exempel. Bland annat kom nyligen en skrämselfartikel om samband mellan hjärntumörer och användning av mobiltelefoner. John fann att den statistik som redovisades vid närmare granskning faktiskt snarare tydde på en profylaktisk effekt.

Föredraget innehöll också statistiska skämt, såsom "the average American has one breast and one testicle", eller "the average guy in Dayton is born Hispanic and dies Jewish!"

John Allen Paulos brukar lägga till en extra uppgift på sina provskrivningar. Uppgiften består av en ruta och texten "Om du kryssar i rutan får du fem poäng extra på skrivningen — förutsatt att färre än hälften kryssar i rutan, annars förlorar du fem poäng!" Erfarenheterna visar att andelen som kryssar i rutan svänger med tiden, och att processen i någon mening simulerar aktie marknaden: värdet av ett beslut beror till stor del på vilka beslut alla andra aktörer fattar.

Chris Carter — folkförvillare?

The X-files (Arkiv X på svenska) är ett teveprogram som är mycket populärt i USA. Några avsnitt har också sänts i någon av reklamkanalerna i Sverige. Det är en polisserie med skräckinslag där varje avsnitt innehåller till synes övernaturliga incidenter. Av de två huvudpersonerna, en manlig och en kvinnlig polis, är mannen "troende" och kvinnan skeptiker. Så långt kunde allt vara gott och väl, men det som retat

skeptikerrörelsen i USA är att det i varje program blir mannen som får rätt, ty det visar sig verkligen vara övernaturligheter på gång.

Mannen som skapat X-files är producenten Chris Carter, och han var inbjuden som lunchtalare. Han försvarade sig mot kritiken och hävdade dels att hans program skulle ses som ren underhållning, dels att det faktiskt bidrar till intresset för vetenskap, att inget annat underhållningsprogram är så "researchat" som hans, och att han själv är skeptiker! Varför fick då skeptikern i teveserien aldrig ha rätt? Jo, svarade Chris Carter, från början var intentionen att de två agenterna skulle ha rätt ungefär varannan gång men de skeptiska avsnitten man försökte göra blev helt enkelt förtråkiga. Jag och stora delar av publiken förhöll oss skeptiska även till dessa påstått goda intentioner.

Huvudinvändningen mot X-files är förstås att det får godtrogna människor att tro på en massa trams.

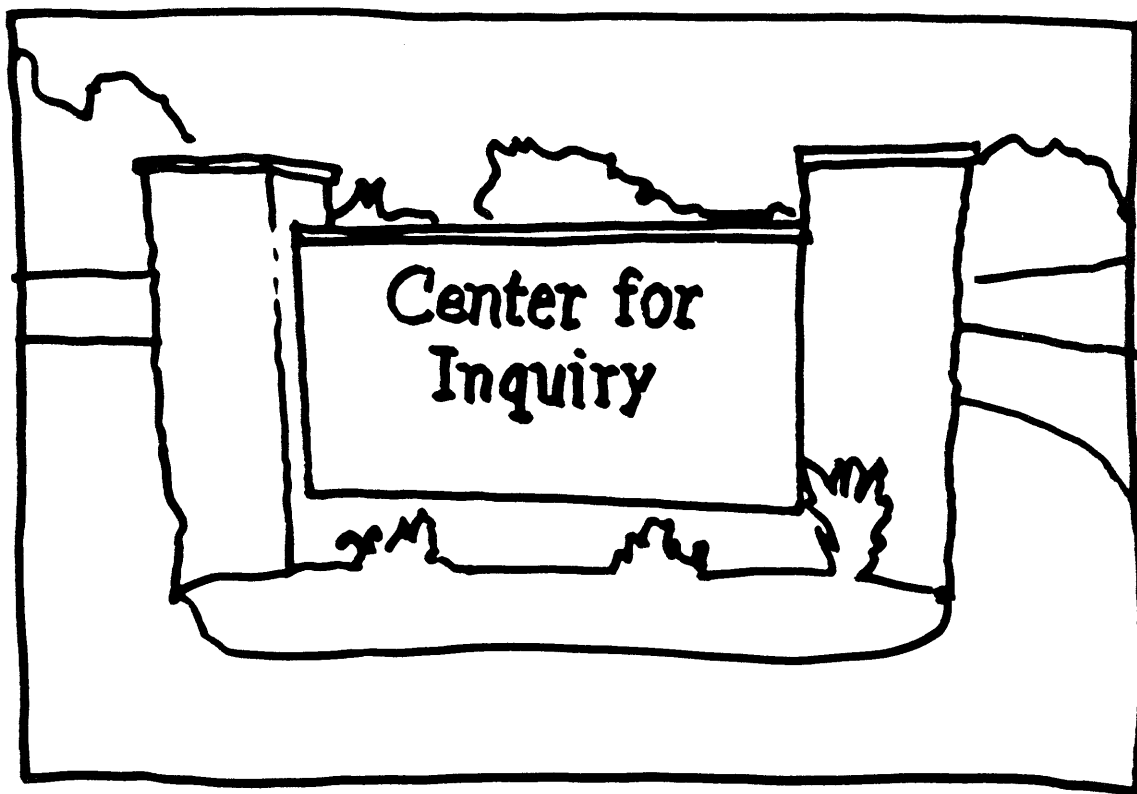
— Nej, folk är smartare än så, sa Carter. De tror inte att de blivit kidnappade av utomjordingar för att det händer på teve. Och skulle de tro det, så är jag den förste att beklaga det. Såvida de inte faktiskt har blivit kidnappade av utomjordingar...

Läkaren och kiropraktorn

I en session om kiropraktik visade läkaren Stephen Barrett en video från en workshop där en kiropraktor undervisade deltagarna i en ny fantastisk metod för att ställa diagnos. Det gick till så att karln med ena handen drog rytmiskt i patientens arm medan den andra handen vandrade över patientens kropp. Då och

felbehandlad av skolmedicinen och började berätta sitt livs sjukdomshistoria, men Stephen Barrett avbröt henne omedelbart:

— Jag vet vart du vill komma, och det är helt enkelt inte relevant för det jag har sagt här. Visst finns det dåliga läkare, men inom medicin finns i alla fall en vetenskaplig tradition och självkorrigering me-

då drog han plötsligt i armen mycket kraftigare (ungefär som när en slagruta ger utslag) och då var det ett fel på den region han nu höll handen över! Vad var det för fel då? Jo, ansamling av osunda vätskor — att avhjälpas med homeopatiska saltpreparat. Tydligt är kiropraktorerna, åtminstone i USA, ofta samtidigt homeopater.

Efter en timme av avskräckande exempel på kiropraktiska seder och bruk var det frågestund. Först ut var en kvinna som ansåg sig ha blivit

kanismer. Kiropraktik bygger däremot på rena missuppfattningar om hur kroppen fungerar.

Redan från första början av kiropraktiksessionen hade det stått klart att det fanns en kiropraktor i publiken, som då och då slängt ur sig nedsättande kommentarer. Till slut tog hon verkligen ordet och förklarade att ingen av alla dessa konstiga behandlingar som Stephen Barrett talat om hade hon någonsin praktiserat själv, och såvitt hon förstod

var han helt enkelt illa informerad om vad kiropraktik innebär. Även hon blev föredömligt abrupt avbruten av Stephen som konstaterade att han prenumererar på samtliga kiropraktiska tidskrifter och att han har ett personligt bibliotek på tjugotusen dokument om kiropraktik — och han har läst dem allihopa!

Stephen Barrett har tillsammans med en f d kiropraktikpatient som råkat illa ut skrivit en bok som heter *Chiropractic: a victims perspective*. (Jag hoppas kunna återkomma med en recension.) Doktor Barrett var en mycket imponerande personlighet och någon att tänka på som framtida gäst i Stockholm. Han kan bl a berätta om många experiment som han har låtit utföra där friska patienter har skickats till olika kiropraktorer och fått helt olika diagnoser.

Richard Wiseman — en skeptisk parapsykolog

En stor paneldebatt om parapsykologi hölls också. Jessica Utts, psi-troende statistiker, och Ray Hyman, psi-skeptisk psykolog, debatterade signifikansen hos den marginella positiva effekt som syns i utvärderingen av Pentagons tio år av parapsykologiska experiment. Här såg vi två mycket seriösa forskare som kände varandras argument så väl att debatten blev oväntat tam.

Desto lustigare var britten Richard Wiseman som driver ett skeptiskt parapsykologiskt institut en bit norr om London. Hans instituts verksamhet bekostas till stor del av de engelska massmedier som utnyttjar hans tjänster. Jag åt middag med Richard i London en månad senare och då berättade han bland annat om en nyhet som nyligen slagits upp stort i England: en hund med

ESP! Hunden stod nämligen alltid redan i fönstret när husse kom hem, så på ett övernaturligt sätt kunde hunden tydligen känna på sig när det skulle ske. Richard och hans assistent åkte till hundägaren för att undersöka saken. Medan assistenten gick ut på pub med husse stannade Richard kvar i lägenheten och videofilmade hunden. Mycket riktigt stod jycken i fönstret när husse kom hem — men det var inte den första utan den fjortonde vändan vid fönstret under denna tid! Nu tänker de klippa ihop videobandet till en aptitlig snutt att sälja till något teveprogram, där hunden springer fjorton gånger i rad fram och tillbaka till fönstret.

Det som gjorde Richard Wiseman så underhållande var den humoristiska infallsvinkeln. Han inledde föredraget med ett trolleriexperiment. I handen höll han ett grönt, ett rött och ett blått kuvert och han bad en godtycklig person i publiken att välja något.

— Okej, rött. Är du riktigt, riktigt säker?

— Öh, hm, nä okej, jag tar blått.

— Puh!

Wiseman vände nu på kuverten, och på dess baksidor står: "du kommer inte att välja grönt", "du kommer inte att välja rött", och "du kommer att välja blått"!

Fantastiskt? Nja, Richard visade sedan att om personen hade hållit fast vid sitt val av rött hade han i stället öppnat kuverten och där funnit meddelanden som till synes korrekt förutspådde valet. Och hade personen valt det gröna skulle Richard ha slagit på projektorn där det stod förberett: "Du kommer att välja grönt!"

De europeiska nattugglorna

Efter Steven Jay Goulds kvällsföreläsning som höll på till efter klockan tio var det sagt att alla europeiska kongressdeltagare skulle träffas. Mötet leddes av Cornelis de Jager, en gammal man från Holland som är ordförande i den europeiska parapsykeologiska organisationen för de nationella skeptikerföreningarna. Det beslöts att nästa europeiska kongress skulle hållas i Spanien i början av september 1997 och att varje land borde ha en representant med i programkommittén. Närmare kontakter tas med datorpost. (Representant för Vetenskap och Folkbildning är Sven Ove Hansson).

Sammanträdet höll på till midnatt. Vi hade ju alla nyligen anlänt från Europa så våra inbyggda klockor var då närmare sex på morgonen och vi fick turas om att väcka varandra.